

SEVER I JUG

SEVER I JUG

Elizabeth Gaskel

Sa engleskog prevela
Aleksandra Dragosavljević

HELIK S

Naslov originala
Elizabeth Gaskell:
NORTH AND SOUTH

Copyright © 2015. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Tiraž
1000 primeraka

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Adobe Text Pro

ISBN: 978-86-86059-76-5

Smederevo, 2015.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

SEVER I JUG

POGLAVLJE I

„POHITAJMO NA VENČANJE“

„Isprošena i udata i“.

„IDIT!“, POZVA MARGARET NEŽNO, „Idit!“

Ali, kao što je Margaret napola podozrevala, Idit već beše zaspala. Skutrla se na sofi u gostinskoj sobi u Ulici Harli, izgledajući pritom vrlo ljupko u belom muslinu s plavim trakama. Da je Titanija bila odevena u beli muslin s plavim trakama i u tome zaspala na sofi presvučenoj grimiznim damastom u primaćoj sobi, pomislili bi od nje da je Idit. Margaret ponovo iznenadi pomisao na lepotu njene rođake. Njih dve su zajedno odrasle, i sve to vreme svima je zapadala za oko Iditina lepota – osim Margaret; ali Margaret nije razmišljala o tome sve do onomad, kad je izvesnost da će uskoro izgubiti družbenicu istakla svaku finu osobinu i šarm koji su krasili Idit. Razgovarale su o venčanicama i ceremoniji venčanja; o kape-tanu Lenoksu i o onome što je ispričao Idit o njihovom budućem životu na Krfu, gde se trenutno nalazila njegova jedinica; o tome kako će biti teško štimovati klavir (činilo se da je tu muku Idit ubrajala među najgore što je mogu zadesiti u bračnome životu), te koje bi haljine valjalo poneti u Škotsku, kuda će se zaputiti odmah po venčanju; ali šapat se malo-malo pretvarao u zevanje i Margaret, posle pauze od nekoliko minuta, utvrdi, kako je i pretpostavila, da se Idit, uprkos zvucima iz susedne odaje, sklupčala u loptu od muslina, traka i svilenih uvojaka, i prepustila se mirnom dremežu posle večere.

Margaret je taman htela da ispriča svojoj rođaki planove i zamisli koji su joj se vrzmali po glavi u vezi s budućim životom u seoskoj parohiji, gde su joj živeli otac i majka, i gde je uvek provodila vesele praznike, premda je u poslednjih deset godina njen dom bila kuća tetke Šo. Ali kako je ostala bez sagovornice, ne beše druge do da u tišini prevrće po glavi misli o toj promeni u svom životu. I behu to sretne misli, mada prožete žaljenjem

zbog rastanka na neodređeno vreme od mile i drage rođake. Dok je sa ushićenjem razmišljala o tome što će preuzeti važnu ulogu jedine kćeri u parohijskom domu Helstoun, do nje dopreše delovi razgovora koji se vodio u susednoj odaji. Njena tetka, gospođa Šo, pričala je s pet ili šest dama koje su tamo večerale, a čiji su muževi i dalje bili u trpezariji. Svi oni behu poznanici, susedi. Gospođa Šo ih je zvala prijateljima, jer je s njima obovala češće nego s drugim ljudima; osim toga, ukoliko je njoj ili Idit nešto trebalo od njih, ili njima od nje, nisu se ustručavali da odu jedni drugima pre ručka. Te dame i njihovi muževi bili su pozvani, kao prijatelji, na oproštajnu večeru u čast Iditinog predstojećeg venčanja. Idit se tome prilično opirala, jer je kapetan Lenoks trebalo da stigne upravo te večeri, kasnim vozom; ali, mada razmažena, bila je suviše nehajna i dokona da bi pokazivala svoju volju, pa je odustala kad je uvidela da je njena majka odlučno naručila sve one sezonske delikatese koji su uvek dobro delovali protiv neumerene žalosti na oproštajnim večerama. Zadovoljila se time da se zavali u stolicu, prevrćući hranu po tanjiru i izgledajući ozbiljno i odsutno; a svi oko nje su uživali u dosetkama gospođina Greja, koji je na večerinkama gospođe Šo uvek sedeo u dnu stola, i molili Idit da im nešto odsvira u primačoj sobi. Gospodin Grej je bio naročito ljubazan na ovoj oproštajnoj večeri, a gospođa su se zadržala u prizemlju duže nego inače. I bolje da jesu – ako je suditi po delićima razgovora koje je Margaret načula.

„I sama sam se napatila; nije da nisam bila izuzetno srećna kraj sirotog dragog generala, ali ipak razlika u godinama ne ide naruku; mislila sam da Idit ne treba da se suoči s tom falinkom. Dakako, bez ikakve majčinske pristrasnosti, naslućivala sam da će se drago dete verovatno rano udati. Baš tako, ne jednom sam rekla kako sam uverena da će se udati pre no što navrší devetnaest. Proželo me je proročansko osećanje kad je kapetan Lenoks – glas joj pređe u šapat, ali Margaret je bez muke mogla da popuni tu prazninu. U Iditinom slučaju istinska ljubav se razvijala čudesno lako. Gospođa Šo se prepustila predosećanju, kako se sama izrazila, i prilično ih je podsticala da se venčaju, premda je partija bila ispod očekivanja mnogih Iditinih poznanika koji su na devojkju gledali kao na mladu i lepu naslednicu. Ali gospođa Šo je izjavljivala kako njeno jedino dete treba da sklopi brak iz ljubavi – i tu bi saosećajno uzdahnula, kao da ljubav nije bio razlog njene udaje za generala. Gospođa Šo je uživala u romansi veridbe, više od svoje kćeri. Ne može se kazati da Idit nije bila duboko i propisno zaljubljena, ali svakako da bi joj više prijao udoban dom u Belgraviji nego

sva pitoresknost života na Krfu o kom joj je kapetan Lenoks pripovedao. Tamo gde je Margaret slušala u zanosu, Idit se pretvarala da se stresa, delom zbog zadovoljstva koje je osećala kad bi je njen dragan razuveravao, a delom i stoga što joj je zaista bila mrska i sama pomisao da se vazda seli.

A opet, i kad bi se pojavio neko s finom kućom i imanjem, i s plemićkom titulom pride, Idit bi svejedno ostala uz kapetana Lenoksa dok traje iskušenje: a kad je to prođe, moguće je da bi je pomalo grizla savest zbog loše zatomljenog razočaranja što se u kapetanu Lenoksu nisu stekle sve poželjne osobine. U tome je bila pravo dete svoje majke, koja je, nakon što se promišljeno udala za generala Šoa bez ijednog dubljeg osećanja osim uvažavanja njegovog karaktera i nameštenja, bogoradala o svojoj teškoj sudbini zbog života s čovekom kog nije mogla voleti.

„Nisam štedela na njenoj devojačkoj spremi“, sledeće je što Margaret beše čula.

„Ima sve one lepe indijske šalove i marame koje mi je general poklonio, ali ja ih više neću nositi.“

„Baš je srećnica“, uzvratil drugi glas, po kome Margaret prepozna gospođu Gibson, damu koja je pokazivala posebno zanimanje za razgovor, budući da se jedna od njenih kćeri udala koju sedmicu ranije.

„Helen je tako prirastao srcu jedan indijski šal, ali kad sam čula koliko mnogo traže za njega, nisam mogla da pristanem. Biće ljubomorna kad sazna da Idit ima indijske šalove. Od koje su vrste? Delhijski? Oni s ljupkim malim bordurama?“

Margaret opet začu glas svoje tetke, ali ovoga puta kao da se uspravila iz poluležećeg položaja i pogledala u manje osvetljenu primaću sobu. „Idit! Idit!“, pozva ona; a onda se zavalila kao da se umorila od naprezanja. Margaret joj pride.

„Idit je zadremala, teto Šo. Mogu li nekako da pomognem?“

Sve dame rekoše „Siroto dete!“ pri pomenu ove uznemirujuće vesti o Idit; a istog trena zalaja kućence gospođe Šo, kao da se uzбудilo od tog izliva sažaljenja.

„Tišina, Mrvice, ti nevaljala curo! Probudićeš svoju gospodaricu. Samo sam htela da zamolim Idit neka kaže Njutnovoj da snese njene šalove: a da joj ti to kažeš, Margaret, draga?“

Margaret se pope u staru dečju sobu u najvišem delu kuće, gde je Njutnova bila zauzeta pravljenjem trakica za venčanje. I dok je Njutnova otišla (sve gundajući sebi u bradu) da raspakuje šalove, koji su tog dana pokazivani već četiri ili pet puta, Margaret se osvrnu po sobi; beše to prva odaja

u kući na koju se navikla kad su je pre devet godina doveli, onako neukročenu iz njenog šumskog sveta, da deli dom, igru i časove sa svojom rođakom Idit. Priseti se slabo osvetljene londonske dečje sobe u kojoj je glavnu reč vodila stroga i ceremonijalna dadilja koja je strašno veliku pažnju pridavala čistim rukama i pocepanim keceljama. Prizva uspomene na prvi čaj koji je tu popila – odvojena od oca i tetke, koji su oboje dole, u dnu nebrojeno mnogo stepenika; jer, osim ako ona nije visoko na nebu (detinje je razmišljala), mora da su oni duboko u utrobi Zemlje. Kod kuće – pre nego što je došla da živi u Ulici Harli – majčina soba za oblačenje bila je ujedno njena dečja sobica; A kako su u svom seoskom domu uvek zarana ustajali i legali, Margaret je jela s ocem i majkom. Ah, kako se dobro seća ova pristala osamnaestogodišnjakinja suza koje je te prve noći kao devojčurak od devet godina prolila s takvim jadom, dok je skrivala glavu pod pokrivačem; i kako joj je dadilja naložila da ne plače, jer će uznemiriti gospođicu Idit, pa kako je još gorko plakala, samo malko tiše, sve dok njena tetka, netom prvi put viđena, divna i lepa, nije polagano došla gore da gospodinu Hejlu pokaže njegovu usnulu kćer. Onda je mala Margaret suspregnula jecaje i trudila se da leži mirno kao da spava, strahujući da ne ražalosti oca svojom tugom i ne usuđujući se da je pokaže pred tetkom. A i mislila je kako je pogrešno uopšte iskazati tugu nakon toliko dugo nadanja i planiranja kod kuće, pre nego što joj je naručena garderoba koja će odgovarati novim okolnostima u kojima će se naći i pre nego što je tata mogao da napusti županiju i dođe u London, makar i na svega nekoliko dana.

Već je bila davno zavolela tu staru dečju sobu, sada zapuštenu. Ogleдалa se oko sebe s tihim žalom pri pomisli da je za tri dana zauvek napušta.

„Eh, Njutnova“, uzdahnu ona, „Mislim da će nam svima biti žao što napuštamo ovu dragu, staru sobu.“

„Da vam pravo kažem, gospođice, meni neće nimalo. Vid mi je popustio, a svetlo je ovde toliko loše da čipku mogu prekrajati samo kraj prozora, na užasnoj promaji – dovoljno da čovek premre od nazeba.“

„Rekla bih da ćete u Napulju imati dovoljno i svetla i toplote. Do tada, šijte što manje možete. Hvala vam, mogu ih ja odneti dole – vi ste zauzeti.“

Margaret siđe noseći šalove i udišući njihov jak istočnjački miris. Tetka je zamoli da stoji kao lutka na kojoj su izloženi šalovi, budući da je Idit spavala. Nikome ne pade na pamet, ali na visokoj, fino izvajanoj Margareti, u crnoj svilenj haljini – žalila je očevu daleku rođaku – šalovi su padali kao dugački divni slapovi, dok bi se njena rođaka napola izgubila pod njima.

Margaret je stajala uspravno pod svetiljkom, prilično mirna i pasivna, dok je njena tetka nameštala rese. Tu i tamo, kad bi se okrenula, ugledala bi na tren svoj odraz u ogledalu iznad kamina i nasmešila se sopstvenom liku – poznatoj figuri u uobičajenoj odori princeza. Nežno je dodirivala šalove koji su visili oko nje, prijali su joj njihova mekota i divne boje; bilo joj je lepo što je obučena u takve divote – uživala je kao dete, s mirnim, zadovoljnim osmehom na usnama. I upravo tada su se vrata otvorila i iznenada bi najavljen gospodin Henri Lenoks. Neke se dame trgnuše, kao da su se napola zastidele tog ženskog zanimanja za haljinu. Gospođa Šo se okrete novopridošlom, dok je Margaret stajala savršeno mirno, razmišljajući da bi i dalje mogla zatrebati kao stalak za šalove, ali pogledavajući gospodina Lenoksa dok joj se na licu videlo da se zabavlja, kao da je bila sigurna u njegove simpatije zbog te apsurdne situacije u kojoj je beše zatekao.

Tetka se bila toliko zanela postavljanjem svakakvih pitanja gospodinu Henriju Lenoksu – koji nije mogao da dođe na večeru – o njegovom bratu ženiku, njegovoj sestri deveruši (koja je za tu priliku trebalo da dođe s kapetanom iz Škotske) i raznim drugim članovima familije Lenoks, pa Margaret uvide kako više ne treba da izigrava stalak za šal i posvetila se zabavljanju drugih gostiju koje je tetka tog trenutka zapostavila. Upravo tada iz primaće sobe uđe Idit žmirkajući i trepćući na jačem svetlu, zabacujući unazad blago rastresene lokne, podsećajući svojom pojavom na Uspavanu Lepoticu koja se upravo trгла iza sna. Čak i tako pospana, instinktivno je osećala da vredi ustati zbog člana porodice Lenoks; a i sama je imala pregršt pitanja o dragoj Dženet, njenoj budućoj zaovi koju još ne beše upoznala ali koja joj je svejedno bila tako draga da je Margaret, samo da nije bila ponosita, lako mogla osetiti ljubomoru prema svojoj jakoj suparnici. Margaret, koja se još malo odmakla pošto se njena tetka uključila u razgovor, vide da Henri Lenoks pogledava praznu stolicu pored nje; i savršeno dobro je znala da će, čim Idit prestane s propitivanjem, sest i do nje. Iz tetkine prilično zbrkane priče o njegovim obavezama nije mogla da dokuči hoće li se on te večeri uopšte pojaviti. Gotovo da se iznenadila kad ga je videla: i sada je znala da može očekivati prijatno veče. U onome što im se dopadalo i onome što nisu podnosili ukusi su im se skoro podudarali. Zato joj se lice ozari iskreno i neprikriveno. Malo pomalo i on dođe. Uputila mu je osmeh u kome ne beše ni trunke sramežljivosti niti nadmenosti.

„Čini mi se da ste usred posla – hoću reći, ženskog posla. Posve različitog od ovog mog, pravničkog. Prebiranje po šalovima drugačija je rabota od sklapanja ugovora.“

„Tačno sam znala da će vas zabaviti prizor kad ste nas ugledali kako se divimo tim tkaninama. No, zaista je tako, indijski šalovi su savršenstvo svoje vrste.“

„Nimalo ne sumnjam u to. I cene su im savršene. Ništa tu ne fali.“ Gospoda počеше da pristižu jedan po jedan pa su žamor i buka bivali sve intenzivniji.

„Ovo vam je oprostajna večera, zar ne? Neće ih više biti do četvrtka?“

„Neće. Mislim da ćemo se posle te večeri opustiti, što mi se svakako nije desilo već više sedmica; makar onakvo opuštanje kad više ne morate uposliti ruke i kad su dovršene sve pripreme za događaj koji vam zaokuplja um i srce. Radujem se što ću imati vremena za razmišljanje, a sigurna sam da će ga i Idit imati.“

„Nisam baš tako siguran za nju, ali za vas to mogu reći. Kad god sam vas viđao u poslednje vreme, odnosio vas je vrtlog poslova što ste ih radili za druge ljude.“

„Da“, potvrdila je Margaret prilično tužna, prisećajući se neprestane strke zbog koječega koja je trajala već više od mesec dana. „Pitam se mora li braku uvek prethoditi to što nazivate vrtlog ili kat-kad bude tiho i mirno tik pred sklapanje braka.“

„Na primer, kada Pepeljgina kuma naručuje da se sašiju haljine za mladu, sprovodi pripreme za svadbeni doručak, piše pozivnice“, каза kroz smeh gospodin Lenoks.

„Ali jesu li sve to nužni problemi?, zapita Margaret pogleda uprto pravo u njega u iščekivanju odgovora. Sada ju je ophrvao nekakav neopisiv umor zbog svih tih priprema da bi sve bilo oku ugodno, u kojima je Idit nastupala kao vrhovni autoritet u proteklih šest nedelja. I stvarno joj je trebalo da joj neko ukaže na kakvu prijatnu zamisao koju bi povezala s brakom.“

„Ah, pa naravno“, odgovori on a glas mu postade malo ozbiljniji. „Tu su i običaji i ceremonije koje treba obaviti, ne toliko radi sopstvenog zadovoljstva koliko da se zaustavi govorkanje ljudi, jer ako se ne zaustavi malo bi zadovoljstva u životu ostalo. Ali, kako biste vi uredili venčanje?“

„Nikad nisam mnogo razmišljala o tome. Jedino bih volela da to bude jednog vrlo prijatnog letnjeg jutra, i da do crkve oštešaćim kroz senu od krošanja. I da nemam mnogo deveruša, a ni doručak za svatove. Usuđujem se da kažem kako odrično odbijam upravo sve ono što mi sada zadaje najviše muka.“

„Ne mislim da je tako. Ta zamisao o jednostavnosti ide sasvim podruku s vašom naravi.“

Margaret se nisu naročito dopale te reči. Još se više trgnula zbog njih setivši se ranijih prilika u kojima je on pokušavao da je navede na razgovor (u kom je svesrdno učestvovao) o njenoj naravi i životu. Prilično naglo ga je prekinula:

„Meni je prirodnije da mislim na helstounsku crkvu, na šetnju do nje, nego na vožnju do londonske crkve posred popločane ulice.“

„Pričajte mi o Helstounu. Još nisam od vas čuo opis toga mesta. Hteo bih da steknem sliku o mestu u kome ćete živeti, kad dom u Ulici Harli na broju šezdeset devet postane sumoran, prljav i siv, i kad ga budu zatvorili. Najpre mi recite je li Helstoun selo ili gradić?“

„Ah, to je tek seoce. Ne bih rekla da se uopšte može nazvati gradićem. Ima crkvu i u blizini nekoliko kuća – zapravo, seoskih kućica – obraslih ružama.“

„Koje cvetaju preko cele godine, naročito za Božić – što upotpunjuje vašu sliku“, reče on.

„Ne“, uzvratila Margaret pomalo uznemireno, „Ništa ja tu ne ulepšavam. Pokušavam da vam opišem Helstoun kakav uistinu jeste. Niste imali razloga da to kažete.“

„Žao mi je“, odgovorio je. „Naprosto je zvučalo više kao selo iz bajke a ne iz stvarnog života.“

„Ali jeste kao iz bajke“, kaza Margaret žustro. „Sva druga mesta u Engleskoj koja sam obišla izgledaju tako strogo i prozaično, po ugledu na Nju Forest. Helstoun je više kao seoce iz pesme – iz jedne od Tenisonovih pesama. Ali neću se više upinjati da vam ga opišem. Samo biste mi se smejali ako bih vam rekla šta mislim o njemu – šta je zaista to mesto.“

„Ne bih, nikako. Ali vidim da ste tako čvrsto rešili. Dobro, onda, pričajte mi o onome što me još više zanima, kakav je tamošnji parohijski dom.“

„Ah, ne umem da opišem svoj dom. To je dom, ne mogu njegov duh ugurati u reči.“

„Predajem se. Nekako ste oštri večeras, Margaret.“

„Jesam li?“, odgovorila je, usmerivši svoje velike, blage oči ka njemu. „Nisam primetila.“

„Pa, samo zbog jedne moje nesmotrene primedbe vi mi nećete reći ni kako izgleda Helstoun niti išta o svome domu, premda sam vam rekao kako želim da saznam i jedno i drugo, naročito ovo drugo.“

„Ali zaista ne bih mogla da vam pričam o svome domu. Ne mislim da je to nešto o čemu bi se moglo pričati, osim ako ga ne poznajete.“

„U redu“ – reče, pa zastade na tren – „onda mi kažite šta tamo radite. Ovde čitate ili imate časove, ili se nečim drugim zabavljate, do pola dana;

odlazite u šetnju pre ručka, onda idete da se provozate s tetkom, pa se nečim okupirate do večeri. Evo, ispunite sada dan u Helstounu. Jeste li za jahanje, vožnju ili šetnju?“

„Za šetnju, bez sumnje. Nemamo konja, nema ga čak ni otac. On hoda i do najudaljenijih kutaka parohije. Divne su te šetnje, šteta bi bila voziti se – a gotovo ista šteta jahati.“

„Hoćete li se mnogo baviti vrtom? To je, verujem, prikladno zanimanje za mlade dame na selu.“

„Ne znam. Bojim se da mi nije mio tako težak posao.“

„A zabave sa streličarstvom, piknici, trke, lov?“

„A, ne!“, reče ona kroz smeh. „Tatini su prihodi skromni. Čak i da živimo u blizini mesta gde se takvo što organizuje, sumnjam da bih išla na te zabave.“

„Shvatam, ništa mi nećete reći, osim da nećete raditi ovo ili ono. Posećiću vas pre kraja odmora i sam videti čime se stvarno bavite.“

„Nadam se da hoćete. Onda ćete se i sami uveriti koliko je divan Helstoun. Sada moram da idem. Idit će početi da svira, a u muziku se taman toliko razumem da znam kad da joj okrenem strane; osim toga, teti Šo se neće svideti da pričamo.“ Idit je prekrasno svirala. Usred komada vrata se napola otvoriše i Idit spazi kapetana Lenoksa kako okleva da uđe. Prestala je da svira i istrčala iz sobe, ostavljajući Margaret da zbunjeno i crveneći objašnjava zaprepašćenim gostima zbog koga je to Idit tako iznenada izjurila. Kapetan Lenoks je stigao ranije nego što se očekivalo. Ili je zapravo već bilo tako kasno? Pogledali su u svoje satove, začudili se kako je vreme prošlo i otišli kućama.

Onda se Idit vratila, lica sjajnog od zadovoljstva, napola stidljivo, napola ponosno uvodeći svog visokog, zgodnog kapetana. Brat se rukovao s njim, a gospođa Šo pozdravila ga je na svoj uobičajeno ljubazan način, u čemu je uvek bilo nečeg melanholičnog – posledica davno stečene navike da sebe smatra žrtvom nesrećnog braka. Sada kada više nije bilo generala, u životu joj je sve bilo potaman, uz tek kakav mali problem, te je stoga bila zbunjena kad je u sebi otkrila zebnju, ako ne i tugu samu. Od pre nekog vremena strahovala je zbog svoga zdravlja; nervozno bi se zakašljala kad god bi pomislila na to; a jedan lekar koji je hteo da joj ugodni prepisao joj je upravo ono što je htela – da provede zimu u Italiji. Volja gospođe Šo beše jaka kao u većine ljudi, ali ona sama nikad nije htela da ista otvoreno preduzme zato što to tako želi ili joj prija. Više je volela da je neko drugi svojom voljom navede da sebi udovolji. Odista je uverila sebe da pristaje

na kakvu tešku i nametnutu nužnost. Tako je mogla da jadikuje i žali se na svoj blagi način, mada je u stvarnosti sve vreme radila samo ono što je htela.

I baš je s tim na umu počela da priča kapetanu Lenoksu o svom putu, a on je potvrdno klima, kao po dužnosti, na sve što je njegova buduća tašta pričala, dok je pogledom tražio Idit. Ona pak beše zauzeta postavljanjem čajnog stočića i izdavanjem naredbi da se iznesu svakojake gric-kalice, uprkos njegovom uveravanju da je večerao pre nepuna dva sata.

Gospodin Henri Lenoks je stajao naslonjen na kamin, zabavljen ovim prizorom iz porodičnog života. Bio je blizu svog zgodnog brata, sasvim običan u toj porodici u kojoj su svi redom bili naočiti, ali pogled mu je bilo inteligentan, promućuran i živahan. Tu i tamo Margaret bi se zapitala o čemu on to razmišlja, dok tako stoji bez reči iako je očigledno pažljivo posmatrao, sa zanimanjem koje je odavalo blagi sarkazam, sve što su ona i Idit radile. Sarkastično osećanje pobudio je razgovor gospođe Šo s njegovim bratom. Ali nezavisno od toga bilo je njegovo zanimanje za ono što je gledao. Svideo mu se prizor dve rođake koje su bile zauzete postavljanjem stola. Idit je rešila da skoro sve sama napravi. Uživala je što će pokazati svome dragom kako će biti dobra žena vojnika. Zaključila je da se voda u posudi ohladila, te je rekla da se donese veliki čajnik iz kuhinje. Jedino što je čajnik koji su joj doneli do vrata, a ona pokušala da ga unese, bio pretežak za nju, pa je ušla u sobu puhćući, s crnom mrljom na haljini od muslina i malom okruglom šakom u koju se utisnula ručka, a koju je ona sad pokazivala kapetanu Lenoksu, baš kao povređeno detence i, naravno, lek beše isti kao za malo dete. Špiritusna lampa koju je Margaret hitro iznela postigla je najupečatljiviji efekat, premda ne baš sasvim sličan romskim logorima za koje je Idit, kad je bila loše raspoložena, smatrala da su najpribližniji životu u vojničkim barakama. Nakon te večeri oko svega je vladala usplahirenost koja je uminula tek posle venčanja.

POGLAVLJE II

RUŽE I TRNJJE

Na poljani šume gde zeleno je svetlo sjalo,
Na mahovini gde se tvoje detinjstvo igralo,
Kod drveta kroz koje je tvoje oko malo,
Prvi put s ljubavlju u letnje nebo pogledalo.

– FELISIJA HEMANS. *Čarolije doma*

MARGARET, OPET U SVOJOJ JUTARNJOJ ODORI, vraćala se u tišini kući sa ocem, koji je došao da pomogne oko venčanja. Majku je zadržalo mnoštvo nepotpunih razloga, koje niko nije sasvim razumeo, izuzev gospodina Hejla, savršeno svesnog da su se svi njegovi argumenti u prilog haljini od sivog satena, ni staroj ni novoj, pokazali kao uzaludni; i da, pošto nije imao novca da ponovi toaletu svoje supruge od glave do pete, nije htela da se pojavi na venčanju deteta svoje jedine sestre.

Da je gospođa Šo pogodila pravi razlog zbog kog gospođa Hel nije pratila svog supruga, zatrpala bi je haljinama; ali prošlo je gotovo dvadeset godina otkad je gospođa Šo bila sirota, lepa gospođica Beresford, te je zaboravila sve muke, izuzev nezadovoljstva razlikom u godinama u braku, na šta je umela da se žali dobrih pola sata. Najdraža Marija se udala za čoveka kog je volela, tek osam godina starijeg od sebe, blage naravi, plavo-crne kose kakva se retko viđa. Gospodin Hejl je bio jedan od najboljih proповедnika koje je ikada čula i savršeni model za parohijskog sveštenika.

Razmišljajući o sudbini svoje sestre, gospođa Šo je iz toga došla do zaključka koji možda nije bio sasvim logičan, ali ipak ne beše nimalo neuobičajan za nju: „Udala se iz ljubavi, šta bi najdraža Marija mogla da poželi od života?“ Gospođa Hejl je, kad bi govorila istinu, imala spreman odgovor u vidu liste, „srebrno-sivu svilu, beli šeširić, desetak stvari za venčanje i stotine stvaričića za kuću.“ Margaret je znala jedino da njenoj majci nije bilo ugodno da dođe, i nije joj bilo žao što će se sresti u parohijskom

domu Helsrouna, umesto usred zbrke protekla dva ili tri dana, u kući u ulici Harli, gde je morala da tumači Figara i da bude posvuda u istom trenutku. Um i telo su je sada boleli kad bi se prisetila šta je sve uradila i rekla u proteklih četrdeset osam sati.

Brz rastanak, međ svim ostalim opraštanjima, sa onima s kojima je tako dugo živela, sad ju je pritiskao žalošću za prošlim vremenima; nije bilo važno kakva su bila ta vremena, već samo to da se nikada neće vratiti. Margaret je povratak dragom domu, mestu i životu za kojima je godinama čeznula, pritiskao dušu više nego što je mislila da je moguće – u to vreme najpogodnije za čežnju i žudnju, neposredno pre nego što oštrina oseta otupi snom. Otrgla se od tužnih misli o prošlosti i okrenula vedrom razmišljanju o budućnosti ispunjenoj nadom.

Počela je da, umesto vizija onog što je bilo, zapaža ono pred sobom; svog dragog oca kako se zabacio unatrag, spavajući u poštanskoj kočiji. Njegova plavo-crna kosa sad beše seda i proređena nad čelom. Kosti lica behu jasno izražene – previše naglašene da bi dodavale njegovoj lepoti, da mu crte lica nisu bile tako istančane; behu elegantne, ako ne i lepe. Lice mu beše mirno, ali beše to pre usled odmora posle umora, nego zbog spokoja nekog ko vodi miran, bezbrižan život. Margaret je bolno pogodio iscrpljeni, zabrinuti izraz, i ona se u mislima osvrnu na poznate okolnosti očevog života, da bi našla uzrok linijama koje su tako otvoreno govorile o stalnoj napetosti i potištenosti.

„Siroti Frederik!“ pomisli ona uz uzdah. „Da je barem postao sveštenik, umesto što je odabrao mornaricu, te ga tako izgubismo! Volela bih da znam sve o tome. Tetka Šo mi nikada nije to objasnila. Znam samo da zbog te užasne afere ne može da se vrati u Englesku. Siroti dragi tata! Kako tužno izgleda! Tako mi je drago što idem kući, da budem kraj njega i mame kao uteha.“

Kad se njen otac probudio, pozdravila ga je vedrim osmehom bez ikakvog traga umora. Uzvratio joj je osmehom, ali slabim, kao da mu je predstavljao neobičan napor. Lice mu je povratilo izraz uobičajenog nespokoja. Usta mu behu poluotvorena kao da namerava nešto da kaže, što je remetilo oblik njegovih usana, a licu je davalo neodlučan izraz. Ali oči mu behu krupne i blage kao u njegove ćerke, i te oči su se kretale polako i gotovo veličanstveno u dupljama, dobrim delo pokrivene providnim, belim kapcima.

Margaret beše više nalik njemu nego majci. Ljudi bi se ponekad pitali kako to da tako naočiti roditelji imaju ćerku koja nije bila ni približno klasično lepa; zapravo, nimalo lepa, kako bi se često čulo. Usta joj behu

široka, a ne ružin pupoljak koji se mogao otvoriti taman toliko da izusti „da“ i „ne“ i „oprostite, gospodine“. Ali široka usta behu sa mekom obli- nom punih, rumenih usana. A njena koža, iako ne belog tena, imala je glatkost i istančanost slonovače. Izraz njenog lica, inače previše uzvišen i suzdržan za nekog tako mladog, sad je, dok je razgovarala sa ocem, bio ozaren poput jutra – pun jamica i pogađa koji su otkrivali detinju radost i neizmernu nadu u budućnost.

Margaret se kući vratila krajem jula. Drveće u šumi je poprimilo mračnu, punu, zagasito zelenu boju; kosi zraci sunca obasjavali su paprat pod njima; vreme beše sparno i bez vetra. Margaret je koračala kraj oca, gazeći paprat sa okrutnom radošću osećajući kako se lomi pod njenim lakim korakom, ispuštajući sebi svojstven, biljni miris – šetali su po pro- stranstim livadama na toplom, mirisnom svetlu, zapažajući mnoštvo div- ljih, slobodnih, živih bića koja su se otkrivala pod suncem, i biljke i cveće probudene svetlošću. Ovaj život – barem ove šetnje – ispunio je sva Mar- garetina očekivanja. Ponosila se svojom šumom. Ovdašnji narod beše njen narod. Srdačno se sprijateljila s njima, naučila lokalne izraze i uživala da ih koristi, ponašala se slobodno u njihovom društvu, negovala njihove bebe, govorila ili čitala sporo njihovim starcima, nosila ukusne obroke bolesnima međ njima, odavno odlučivši da će predavati u školi u kojoj je njen otac svakoga dana radio, ali neprestano se suočavala sa iskušenjem da poseti ponekog prijatelja – čoveka, ženu ili dete – u nekoj kolibi pod zelenom šumskom senkom.

Njen život van kuće beše savršen. Ali, njen kućni život je imao nedo- statke. Sa zdravim stidom deteta, zamerala je sebi na oštrom vidu zahva- ljujući kome je opažala da nije sve kako treba. Njena majka – vazda dobra i nežna prema njoj – povremeno bi se učinila veoma nezadovoljna njiho- vom situacijom, smatrajući da je biskup neobjašnjivo zapostavljao svoje episkopalne dužnosti, ne omogućavajući gospodinu Hejlu bolji život. Bezmalno je prebacila mužu što nije bio u stanju da izrekne da želi da napusti tu parohiju i da preume nameštenje u drugoj, većoj. Uz glasan uzdah, odgovarao bi da bi bio zahvalan, kad bi mogao da uradi šta treba u Helstounu. Ali svakoga dana bio je sve bespomoćniji, a svet ga je sve više zbunjivao.

Kad god bi ga njegova žena iznova pritiskala zahtevima da zatraži una- pređenje, Margaret bi videla kako otac postaje sve potišteniji; u takvim trenucima, trudila se da omili Helstoun svojoj majci. Gospođa Hejl je govorila da toliko drveća u okruženju šteti njenom zdravlju, i Margaret

bi pokušala da je odvede na divne, široke, visoke, suncem okupane livade prošarane senkama oblaka, jer beše uverena da se majka previše navikla na život u četiri zida, retko šetajući dalje od crkve, škole i susednih kuća.

To je uspevalo neko vreme, ali kad je stigla jesen, i vreme počelo da se menja, majčino uverenje da to mesto nije bilo zdravo se učvrstilo. Sve češće se žalila da njen suprug, učeniji od gospodina Hjuma i bolji sveštenik od gospodina Holdsvorta, zaslužuje bolje od te dvojice negdašnjih suseda.

Margaret nije bila spremna na takvo narušavanje porodičnog mira dugim satima nezadovoljstva. Znala je, uživajući u toj ideji, da će morati da se odrekne luksuza iz ulice Harli koji joj je samo pravio probleme i remetio slobodu. Njeno uživanje u čulnim zadovoljstvima beše u finoj ravnoteži, ako ne i previše, sa svesnim ponosom time da po potrebi može i bez njih. Ali oblak se nikad ne pojavljuje u onom delu obzorja koji nadziremo.

Kada bi Margaret ranije provodila praznike kod kuće, majka bi se tu i tamo žalila na nešto u vezi sa Helstounom i položajem njenog muža, ali Margaret je to vreme načelno ostalo u lepom sećanju, te je zaboravila par ne tako prijatnih detalja. U drugoj polovini septembra počele su jesenje kiše i oluje i Margaret je bila primorana da provodi više vremena u kući nego pre. Helstone beše prilično udaljen od svih komšija koji su bili obrazovani koliko i oni.

„Nema sumnje da je ovo jedna od najvećih zabiti u Engleskoj“, reče gospođa Hejl, raspoložena za jadikovanje. „Neprestano žalim što tata nema s kim da se druži, to je jače od mene; bacili su ga ovde gde čitavu nedelju viđa samo seljake i radnike. Kad bismo samo živeli na drugom kraju parohije, bilo bi bolje; tad bismo mogli da šetamo do Gormanovih, a do Stanfildovih zamalo.“

„Gormanovi“, ponovi Margaret. „Da li su to oni Gormanovi koji su zaradili bogatstvo trgujući u Sautemptonu? Oh! Drago mi je što ih ne posećujemo. Ne volim trgovce. Mislim da je nama mnogo bolje što se družimo samo sa seljacima i radnicima i s ljudima koji nisu umišljeni.“

„Ne smeš biti takvo zakeralo, draga Margaret!“ opomenu je majka, potajno razmišljajući o mladom i naočitom gospodinu Gormanu kog je jednom srela kod gospodina Hjumsa.

„Ne! Ja svoj ukus smatram svestranim; volim sve ljude čiji posao ima veze sa zemljom; volim vojnike i mornare i ljude iz tri učene profesije, kako ih nazivaju. Sigurna sam da ne biste voleli da mi dragi budu mesari i pekari i proizvođači svećnjaka, zar ne, mama?“

„Ali Gormanovi nisu bili ni mesari ni pekari, već ugledni proizvođači kočija.“

„U redu. Pravljenje kočija je svejedno zanat, i to mnogo beskorisniji od mesarskog ili pekarskog. Oh! Koliko su me umarale svakodnevnne vožnje u kočiji tetke Šo, i kako sam samo žudela za šetnjom!“

I Margaret je šetala, uprkos lošem vremenu. Beše tako sretna u prirodi, kraj svoga oca, da je gotovo zaplesala; i činilo joj se da je zapadni vetar nosi nežnom snagom napred dok je prelazila preko neke pustare, lako poput opalog lista u struji jesenjeg lahora. Ali bilo joj je teško da večeri provodi ugodno. Otac bi se odmah posle čaja povukao u svoju malu biblioteku, i ona bi ostala sama s majkom.

Gospođa Hejl nikad nije naročito marila za knjige i odmah na početku braka počela je da obeshrabruje muža u njegovoj želji da joj čita naglas dok je ona radila. Probali su da se zabave igrajući tavlje, ali gospodin Hejl se sve više zanimao za školu i za parohijane, uvidevši uskoro da je njegova žena ometanja nastala iz tih dužnosti smatrala poteškoćama koje nije smatrala prirodnim zahtevima njegove profesije, već nečim što treba da osuđuje i da potiskuje, jer se otrglo kontroli. Tako se on, još dok su deca bila mala, povukao u svoju biblioteku, da provodi svoje večeri (ako bi bio kod kuće) čitajući filozofske i metafizičke knjige u kojima je uživao.

Jednom prilikom, Margaret je sa sobom donela veliku kutiju s knjigama koje su joj preporučili učitelji ili guvernanta, otkrivši da su letnji dani prekratki da bi pročitala sve što je htela pre povratka u grad. Sad su tu bili samo lepo povezani malo čitani engleski klasici, probrani iz očeve biblioteke da popune male police za knjige u salonu. Tomsonove *Sezone*, Hejljev *Kauper*, Midltonov *Ciceron*, behu najlakše, najnovije i najzabavnije među njima. Ipak, police s knjigama nisu nudile veliki izbor. Margaret je ispričala majci sve pojedinosti svog života u Londonu, a gospođa Hejl je slušala s velikim zanimanjem. Ponekad bi se nasmejala, zapitkivala ili poredila lak i udoban život svoje sestre sa oskudnijim životnim okolnostima u parohijskom domu u Helstounu.

Tokom takvih večeri, Margaret bi obično naglo prekidala svoje izlaganje, oslušujući rominjanje kiše po malom prozoru. Jednom il' dvaput Margaret je zatekla sebe kako mehanički broji ponavljanja tog monotonom zvuka, pitajući se da li da se usudi da postavi poneko pitanje o nečem dragom njenom srcu – gde je sad bio Frederik, šta radi, koliko je prošlo otkad im se poslednji put javio. Ali znala je da je začetak opadanja zdravlja njene majke i odbojnosti prema Helstounu u onoj pobuni u kojoj je i

Frederik učestvoval, o kojoj celu priču Margaret nikada nije čula, i koja je sada, kako je izgledalo, bila osuđena na zaborav. Zato bi zastala i odvrtila misli od te teme, kad bi joj se približila.

Kad je bila s majkom, činilo joj se da bi bilo bolje da se za informacije obrati ocu, ali kad bi bila s njim, mislila bi da joj je lakše da priča s majkom. Verovatno nije bilo mnogo toga novog da se čuje. U jednom pismu koji je dobila pre nego što je napustila ulicu Harli, otac joj je poverio da je dobio vesti od Frederika – još uvek je bio u Riju, bio je zdrav i zamolio da joj prenese njegovu ljubav. To su bile stare vesti, a ne ono što je htela da čuje. U retkim prilikama kad se pominjao, nazivali su ga „sirotim Frederikom“.

Njegova soba čuvana je u istom stanju u kom ju je ostavio. Gospođa Dikson, spremačica gospođe Hejl, redovno je brisala prašinu i čistila je. Nije svojom metlom doticala nijedan drugi deo kuće, ali rado se prisećala dana kad ju je ledi Beresford zaposlila kao ličnu pomoćnicu štićenica ser Džona, ljupkih gospođica Beresford, lepotica Rutlandšira. Gospođa Dikson je gospodina Hejla oduvek videla kao pošast koja je pokosila prilike za svetlu budućnost njene mlade gazdarice. Da gospođica Beresford nije toliko žurila da se uda za sirotog seoskog sveštenika, ko zna šta bi postala. Ali Diksonova beše previše odana da bi je napustila u njenom jadu i bedi (odnosno braku). Ostala je uz nju, posvećena njenim interesima, vazda smatrajući sebe dobrom vilom zaštitnicom, čija dužnost je bila da je štiti od zlog džina, gospodina Hejla.

Mladi gospodin Frederik beše joj miljenik i dika, i kad god bi jednom nedeljno sređivala njegovu sobu, pažljivo kao da bi se baš te večeri mogao vratiti kući, smekšala bi svoj gordi izraz lica i držanje. Margaret je verovala da je otac dobio neke vesti o Frederiku za koje njena majka nije znala, zbog čega je bio zabrinut i nespokojan. Činilo se da gospođa Hejl ne primećuje nikakvu promenu u izgledu i ponašanju svog muža. Uvek je bio nežan i blag, i pridavao je veliku važnost i najmanje važnim informacijama koje su se ticale dobrobiti drugih. Danima bi bio žalostan kad bi svedočio nečijem kraju u samrtnoj postelji ili čuo za neki zločin. Ali Margaret je sada primećivala da je rasejan, kao da su njegove misli obuzete jednom stvari koja ga nija napuštala ni pri svakodnevnim poslovima kao što su tešenje preživelih ili predavanje u školi u nadi da će tako umanjiti zlo kod budućih generacija.

Gospodin Hejl nije zalazio među parohijane kao pre – više se zatvarao u svoju radnu sobu, nervozno je očekivao seoskog poštara koji se najavljavao kucanjem po griljama kuhinjskog prozora – beše to signal koji se

često morao ponoviti da bi u to doba dana neko shvatio o čemu je reč i izašao. Ako je jutro bilo lepo, gospodin Hejl bi sada radio u bašti, a inače bi zaneseno stajao kraj prozora u radnoj sobi dok poštar ne bi svratio ili bi se spustio niz put, klimajući, s poštovanjem i poverljivošću pastor, koji bi pogledom pratio kako nestaje iza živice od divljih ruža, pa prolazu kraj velike magnolije, posle čega bi se vratio u sobu da počne svakodnevne dužnosti, sa svim znacima brige i zanesenosti.

Ali Margaret je bila u dobi kad vedar, sunčan dan ili neka srećna spoljašnja okolnost lako potisne svaku zlu slutnju koja nije apsolutno zasnovana na činjenicama. A kad je u oktobru nastupilo četrnaest prelepih dana, njene brige raspršile su su poput perja maslačka, i nije mislila ni o čemu drugom do o veličanstvenoj lepoti šume. Paprat beše posečena, i sada kada su prestale kiše, u šumi bile dostupne mnoge čistine u koje je u julu i avgustu mogla samo da gvirne.

Uz Edit je naučila da crta i tokom tmurnih dana žalila je što je nehajno uživala u lepoti šume. Iz tog razloga sad je čvrsto odlučila da napravi što više skica pre nego zime. Zato ju je Sara, kućna pomoćnica, jednog jutra kako priprema tablu za crtanje, kad je širom otvorila vrata salona i najavila, „Gospodin Henri Lenoks.“

POGLAVLJE III

„ŠTO SE VIŠE ŽURI, SPORIJE SE STIŽE“

Pridobij damino poverenje,
Plemenito, jer stoji visoko;
Hrabro, k'o da se za život boriš,
Ozbiljno, odano za njim kreni.
Odvedi je sa balske gozbe,
Pokaži joj zvezdano nebo
Zaštiti je iskrenim rečju,
Neukaljanom laskanjima.

– ELIZABET BRAUNING.

Damin pristanak

„GOSPODIN HENRI LENOKS.“ Margaret je koji trenutak pre razmišljala o njemu, prisativši se da se raspitivao o njenim aktivnostima kod kuće. Bilo je to kao *parler du soleil et l'on en voit les rayons*¹, i sjaj sunca obasja Margaretino lice kad je odložila tablu, prišla mu i rukovala se s njim. „Saro, javite majci“, reče ona. „Mama i ja imam mnogo pitanja o Edit za vas. Veoma sam zahvalna što ste došli.“

„Zar nisam rekao da ću doći?“ zapita on, tonom ozbiljnijim od njenog. „Ali čula sam da ste tako daleko u Škotskoj da mi nije palo na pamet da bi vam Hempšir mogao biti usput.“

„Oh!“ odgovori on, nešto vedrije, „naš mladi par je izvodio razne smicalice – upuštali su se u razne rizike, peli se po planinama, jedrili po jezeru – da sam iskreno smatrao da im je potreban mentor koji će se brinuti o njima. Tako je i bilo: moj teča nije uspevao da izađe na kraj s njima, i

---

¹ Na francuskom, „govoriti o Suncu i videti njegove zrake“. (*Prim. prev.*)

paničio je zbog njih šesnaest sati od dvadeset četiri u danu. Zaista, kad sam video da ih ne bih smeo ostaviti same, zaključio sam da mi je dužnost da ih ne napuštam dok se ne postaram da se bezbedno ukrcaju na brod u Plimotu.“

„Bili ste u Plimotu? Oh! Edit nije to pominjala. U poslednje vreme, pisala je u žurbi. Jesu li zaista otplovili u utorak?“

„Zaista su otplovili i oslobodili me odgovornosti. Edit mi je naložila da vam prenesem razne poruke. Verujem da imam negde pri sebi podsetnik; da, evo ga.“

„Oh! Hvala vam“, uskliknu Margaret, a onda se, želeći da ga pročita nasamo, izvinila i rekla da mora da ode da obavesti majku da je došao gospodin Lenoks (Sara je svakako nešto pogrešila).

Kad je napustila sobu, on je počeo da na svoj ispitivački način gleda oko sebe. Ali salon je izgledao čarobno na jutarnjem svetlu. Srednji prozor svetlarnika bio je otvoren, a iza ugla behu grmovi ruža i skerletnih orlovih noktiju. Mali travnjak izgledao je divno sa vrbenama i zdravcima jarkih boja. Ali zbog jakog spoljašnjeg svetla, boje u sobi su se činile siromašnim i bledim. Tepih beše daleko od novog, cic ispran, a čitav stan je izgledao manji i otrcaniji nego što je očekivao od prebivališta Margaret, koja beše kraljevski uzvišena. Latio se jedne od knjiga na stolu; to beše Danteov *Raj*, u starom italijanskom povezu od belog pergamenta i zlata. Kraj njega beše rečnik i nekoliko reči ispisanih Margaretinih rukopisom. Beše to nevažna lista reči, ali njemu se, iz nekog razloga, dopadalo da ih gleda. Odloži ih sa uzdahom.

„Uslovi života su zaista skromni kao što je rekla. Čudno, jer Beresfordovi su dobrostojeća porodica.“

U međuvremenu, Margaret je pronašla majku. Beše to jedan od neugodnih dana za gospođu Hejl, kad joj je sve bilo teško i mučno. Tako joj je pao i dolazak gospodina Lenoksa, iako se negde ipak osećala polaskanom što ih je smatrao vredim posete.

„Došao je u pogrešnom trenutku! Danas obedujemo rano i nemamo ništa sem hladnog mesa, kako bi sluge mogle da završe peglanje. A moramo ga pozvati na večeru – ipak je on Editin dever. A tata ti je jutros bio vrlo neraspoložen zbog nečega – ne znam zbog čega. Malopre sam otišla u njegovu radnu sobu i zatekla ga s licem na stolu, prekrivenog rukama. Rekla sam mu da sam sigurna da helstounski vazduh ni njemu ne prija koliko ni meni, a on je naglo podigao glavu, preklinjući me da ne izgovorim više nijednu reč protiv Helstouna, jer on to ne može da podnese; ako

postoji neko mesto na zemlji koje voli, to je Helstoun. Ali sigurna sam da mu ovaj vlažan vazduh šteti.“

Margaret se osećala kao da se proređen, hladan oblak našao između nje i sunca. Pažljivo je slušala, nadajući se da će majci biti lakše ako joj poveri šta je muči, ali sad je došao trenutak da je odvede gospodinu Lenoksu.

„Tati se gospodin Lenoks dopada, odlično su se slagali na venčanju. Rekla bih da će njegov dolazak prijati tati. I ne brinite za večeru, draga mama, hladno meso će biti taman za ručak, koji će gospodin Lenoks verovatno smatrati večerom u dva sata.“

„Ali šta ćemo do tada s njim? Tek je pola jedanaest.“

„Pitaću ga da mi pravi društvo dok skiciram napolju. Znam da ume da crta, pa ću vam ga tako skloniti s puta, mama. Ali, molim vas, dođite sad – smatraće čudnim ako se ne pojavite.“

Gospođa Hejl je skinula svoju svilenu kecelju i prestala da se mršti. Izgedala je kao lepa dama, kad je pozdravila gospodina Lenoksa srdačno kako se pozdravlja neko ko je gotovo u rodu. On je, po svemu sudeći, očekivao da ga pozovu da provede dan kod njih i drage volje je prihvatio poziv, zbog čega je gospođa Hejl poželela da može da posluži nešto pored hladne govedine. Bio je zadovoljan svime – oduševljen Margaretinom ideju da zajedno crtaju napolju, ne želeći ni po koju cenu da uznemiri gospodina Hejla u njegovim poslovima, kad će se ionako uskoro videti za ručkom. Margaret je iznela svoj pribor za crtanje pred njega, i pošto je izabrao papir i četkice, to dvoje izadoše u veselom raspoloženju.

„Molim vas, zastanimo ovde koji minut“, reče Margaret. „Ove kolibe su me proganjale tokom one dve kišne nedelje, koreći me što ih nisam nacrtala.“

„Pre nego što se sruše i nestanu s lica zemlje. Ako želimo da ih nacrtamo – a neosporno su vrlo živopisne – bolje bi bilo da ne odlažemo to do sledeće godine. No, gde ćemo da sednemo?“

„Oh! Vi kao da ste došli pravo iz palate, i niste proveli dva meseca u Škotskoj! Pogledajte ovo predivno deblo koje su drvoseče ostavile na pravom mestu za dobro osvetljenje. Staviću svoj prekrivač preko njega i to će biti pravi šumski presto.“

„Dok su vam stopala u onoj lokvi, kao na pravoj kraljevskoj šamlici! Stanite, ja ću se pomeriti, a vi možete prići bliže ovuda. Ko živi u tim kolibama?“

„Bespravno su izgrađene pre nekih pedeset ili šezdeset godina. U jednoj ne živi niko i šumari nameravaju da ih sruše čim starac iz druge kolibe

umre, siroti stari čovek! Pogledajte, eno ga! Moram da porazgovaram s njim. Toliko je gluv da ćete čuti sve naše tajne.“

Starac je stajao gologlav na suncu, oslanjajući se na štap pred svojom kolibom. Njegovo ukočeno lice lagano se raširilo u osmeh kad mu je Margaret prišla i obratila mu se. Gospodin Lenoks je brzo skicirao dve figure i dovršio pejzaž oko njih – kako je Margaret otkrila kad je došlo vreme da ustanu, odlože vodu i papire i pokažu crteže jedan drugom. Smejala se i rumenela dok je gospodin Lenoks posmatrao njen izraz lica.

„Izdajice“, reče ona. „Na pamet mi nije palo da ćete crtati mene i starog Isaka, kad ste me zamolili da ga zapitam o istoriji ovih koliba.“

„Nisam mogao da odolim. Ne znate koliko je bilo jako iskušenje. Jedva se usudujem da vam priznam koliko će mi se sviđati ovaj crtež.“

Nije bio siguran da li je čula tu poslednju rečenicu pre nego što je otišla do potoka da opere paletu. Vratila se prilično rumena, ali izgledala je savršeno čedno i nesvesna sebe. Beše mu drago što je tako, jer ono je rekao nehотиčno, što se retko dešavala čoveku koji je promišljao o svojim postupcima koliko Henri Lenoks.

Kad su se vratili, u kući je vladalo lepo raspoloženje. Oblaci s majčinog čela su se razili pod uticajem šarana kog im je u sretnom trenutku poklonio komšija. Gospodin Hejl se vratio iz svoje jutarnje šetnje i čekao je na svog gosta pred kapijom od pruča koja je vodila u baštu. Izgledao je kao pravi gospodin u svom iznošenom kaputu i pohabanom šeširu.

Margaret se dičila ocem – oduvek je osećala svež i nežan ponos kad bi ostavio povoljan utisak na nekog stranca. Ipak, preletela je pogledom preko njegovog lica tražeći tragove neke neobične uznemirenosti, otkrivši da su samo potisnuti, ali ne i iščezli.

Gospodin Hejl je zamolio da pogleda njihove crteže.

„Mislim da je ovaj slamnati krov malo previše taman, zar ne?“ zapazi, vrativši Margareti njene crteže, a potom pruži ruku da uzme sliku gospodina Lenoksa, koju je ovaj zadržao samo na trenutak. „Ne, tata! Ne mislim da je taman. Čuvarkuće i sedumi su potamnili od kiše. Nije li ovo lepo, tata?“ zapita ona, gvireći preko njegovog ramena, dok je on posmatrao crtež gospodina Lenoksa.

„Da, veoma lepo. Vaše figure i držanje su izvanredno pogođeni, a stari Isak upravo tako savija svoja reumatična leđa. Šta je ovo što visi s grane drveta? Svakako nije ptičje gnezdo.“

„Oh ne! To je moj šeširić. Nikad nisam mogla da crtam sa svojim šeširićem, glava mi proključa. Pitam se da li bih mogla da izađem na kraj s ljudskim figurama. Toliko je ljudi koje bih volela da nacrtam.“

„Rekao bih da kada čovek izgara od želje da nekog nacрта, rezultat je uvek uspešan“, zapazi gospodin Lenoks. „Čvrsto verujem u moć volje. Mislim da sam vas veoma dobro nacrtao.“ Gospodin Hejl uđe u kuću pre njih, a Margaret se zadržava napolju da ubere nekoliko ruža da ukrasi svoju haljinu za večeru.

„Prava Londonka bi shvatila skriveno značenje onog što sam rekao“, pomisli gospodin Lenoks. „U svim rečima koje bi joj uputio neki mladić tražila bi nagoveštaj komplimenta. Ali ne verujem da je Margaret... Stani!“ uzviknu on, „Dozvolite da vam pomognem“, te ubra nekoliko baršunasto crvenih ruža van njenog domašaja, pa podelivši plen, zadenu dve ruže u svoju rupicu za dugme, a nju pusti unutra, zadovoljnu i srećnu, da uredi svoje cvetove.

Razgovor za večerom tekao je mirno i u prijatnom raspoloženju. Začula su se mnoga pitanja sa obe strane, razmenjene informacije o kretanjima gospođe Šo u Italiji, a gospodin Lenoks je, zainteresovan za ono o čemu se pričalo, za smernu jednostavnost života u parohijskom domu, a pre svega za Margaretino okruženje, zaboravio na ono malo razočaranje koje je osetio kad je shvatio da je govorila istinu kad je život svog oca opisala kao skroman.

„Margaret, dete moje, mogla bi da nam doneseš kruške da se zaslavimo“, predloži gospodin Hejl, kao što je, kao luksuzan znak gostoprimljivosti, na sto izneta sveže natočena flaša vina. Gospođa Hejl se pomela. Zvučalo je kao da su poslastice bile retkost u njenom domu, a da se gospodin Hejl samo okrenuo iza sebe, video bi biskvite i marmeladu, i šta sve ne još, poređano kako doliči u ormaru. Ali gospodin Hejl se namerio baš na kruške.

„Kraj južnog zida ima nekoliko braon beroovki koje su bolje od svog stranog voća. Pohitaj, Margaret, pa nam prikupi nekoliko.“

„Predlažem da odemo u baštu i da ih tamo pojedemo“, reče gospodin Lenoks.

„Ništa nije tako ukusno kao kada zarijete zube u čvrstu, soćnu voćku, toplu i mirisnu od sunca. Najgore što se može desiti je da drske ose požele da vam je preotmu, čak i kad ste na vrhuncu slasti.“

Ustao je, kao da hoće da krene za Margaret koja se više nije videla kroz prozor – čekao je samo na dopuštenje gospođe Hejl. Ona je htela da večeru završi na prikladan način, sa svim formalnostima koje su do tad tekle glatko, pogotovo pošto su ona i Diksonova iznele tanke čaše iz ostave, kako dolikuje sestri udovice generala Šoa, ali kad gospodin Hejl ustade, spreman da prati svog gosta, mogla je samo da se složi s tim.

„Naoružaću se nožem“, reče gospodin Hejl. „Dani kad sam jeo voće tako nespутano kako ste opisali su za mnom. Moram ga oljuštiti i iseckati da bih uživao u njemu.“

Margaret je napravila tanjir za kruške od lista repe, koji je vrlo lepo isticao njihovu zlatno smeđu boju. Gospodin Lenoks je više gledao u nju nego u kruške, ali njen otac, željan da iskoristi užitak i savršenstvo ovog trenutka koji je ukrao od svoje brige, veselo odabra najsočniju vočku, pa sede na baštensku klupu da uživa u njoj. Margaret i gospodin Lenoks su šetali ispod male terase pod južnim zidom, dok su pčele spokojno zujale i vredno radile u svojim košnicama.

„Kakvim savršenim životom živite ovde! Oduvek sam osećao prezir prema pesnicima sa njihovim željama poput, „Da mi je živeti u kolibici podno brda“ i sličnim maštarijama, ali bojim se sada da nisam bio ništa bolji od nekog londonskog kicoša. Osećam se kao da bi dvadeset godina mučnog učenja prava bilo izdašno nagrađeno jednom godinom ovakvog izvrsnog, spokojnog života – kakvo je ovo samo nebo!“, pa pogleda gore, „kakvo lišće boje grimiza i čilibara, tako savršeno nepomično!“ uzviknu, pokazujući na na veliko šumsko drveće koje je opkolilo vrt kao da je gnezdo.

„Morate imati na umu da naše nebo nije uvek tako duboko plavo kao sada. Imamo kišu, a i naše lišće padne pa se namoči: iako Helstoun smatram savršenim kao bilo koje drugo mesto na svetu. Setite se kako ste jedne večeri u ulici Harli o njemu govorili podrugljivo, nazvavši ga selom iz bajke.“

„Podrugljivo, Margaret! To je teška reč.“

„Možda jeste. Ja samo znam da sam tad htela da govorim s vama o nečem vrlo važnom, a vi ste – kako onda da se izrazim? – govorili s nepoštovanjem o Helstounu kao o nekom tamo selu iz bajke.“

„Nikad više neću to uraditi“, reče on, srdačno. Skrenuše za ugao u svojoj šetnji.

„Gotovo da bih poželeo, Margaret –“, zastao je, oklevajući. Beše tako neobično za rečitog advokata da okleva, da ga Margaret pogleda u čudu. Ali u sledećem trenutku, ne znajući ni sama šta ju je u njemu na to nateralo,

poželi da se vrati majci, ocu, da ode bilo kud daleko od njega, jer beše sigurna da će reći nešto na šta nije znala kako da odgovori. U drugom trenutku, snažan ponos u njoj je savladao njen iznenadni nemir, koji se nadala da nije opazio. Naravno da je mogla da odgovori, i da kaže pravu stvar. Bilo je jedno i nedostojno od nje da izbegava da čuje bilo čije izlaganje, kao da nema snage da mu odvrati sa svojim devojačkim dostojanstvom.

„Margaret“, počeo on, iznenadivši je i iznenada je zgrabivši za ruku, tako da beše primorana da stoji mirno i da ga sluša, prezirući sebe zato što joj je srce treperilo u grudima. „Margaret, voleo bih da ne volite Helstoun toliko – da niste tako savršeno mirni i srećni ovde. Nadao sam se da ćete ova tri meseca žaliti za Londonom – pomalo i za londonskim prijateljima – dovoljno da zbog toga ljubaznije saslušate“ (jer ona je ćutala, pokušavajući da izvuče šaku iz njegove) „onog ko, pravo govoreći, nema mnogo da ponudi – ništa do povoljnih izgleda za budućnost – ali ko vas voli, Margaret, gotovo protiv svoje volje. Margaret, jesam li vas prepaao? Recite nešto!“, zavapi on, jer video je kako joj usne drhte kao da će zaplakati. Iz petnih žila se trudila da ostane mirna, ne želeći da govori dok nije uspela da ovlada glasom, a onda reče:

„Prepali ste me. Nisam slutila da marite za mene na taj način. Oduvek sam o vama mislila kao o prijatelju i radije bih da tako ostane. Ne mogu odgovoriti onako kako biste želeli, a opet mi je žao ako sam vas rastužila.“

„Margaret“, reče on, gledajući je u oči, a ona mu je uzvratila otvorenim, direktnim pogledom koji je izražavao dobronamernost i želju da ga ne povredi.

„Da li vi...“ nameravao je da kaže, „volite nekog drugog?“ Ali učinilo mu se da bi to pitanje bilo uvreda za čisti spokoj tih očiju. „Oprostite mi, preneglio sam i zato sam kažnjen. Dopustite mi samo da mi nadam. Pružite mi nekakvu utehu rečima da niste upoznali nikoga koga biste mogli –“ ponovo je zastao. Nije mogao da završi rečenicu. Margaret je oštro prebacila sebi što ga je potresla.

„Ah! Da barem niste to uvrтели sebi u glavu! Volela sam da o vama razmišljam kao o prijatelju.“

„Ali mogu se nadati, zar ne, Margaret, da biste me jednom mogli smatrati svojim dragim? Ne još, nema potrebe za žurbom, ali jednog dana —“.

Ćutala je minut, dva, pokušavajući da, pre nego što odgovori, dokuči kakva istina se krije u njenom srcu, a onda reče:

„Nikada o vama nisam mislila drugačije do kao o prijatelju. Volim da tako mislim o vama, ali sigurna sam da nikada ne bih mogla drugačije da

vas vidim. Molim vas da oboje zaboravimo da se ovaj (htede reći „neprijatan“, ali se predomislila) „razgovor uopšte odigrao.“

On je zastao pre nego što je progovorio. Potom odgovori, svojim uobičajeno hladnim tonom:

„Naravno, pošto su vaša osećanja tako nepokolebljiva, a ovaj razgovor vam je izvesno bio neprijatan, bolje bi bilo da se zaboravi. Teorijski, to je sve lepo, plan da se zaboravi ono što je bolno, ali meni neće biti tako lako ostvariv.“

„Pogođeni ste“, reče ona tužno. „Ali, kako bih mogla to da izmenim?“

Izgedala je tako iskreno žalosna kad je rekla to, da se on na trenutak borio sa svojim razočaranjem, a potom je odgovorio nešto vedrije, ali ipak s primesom grubosti u glasu:

„Morate znati da ste posramili ne samo udvarača, već i čoveka koji nije odviše romantičan – razboritog, trezvenog, kakvim me neki ljudi nazivaju – kog je snaga strasti naterala da prekrši navike – u redu, nećemo više govoriti o tome, ali u jedinjoj prilici kad je iskazao svoja dublja i bolja osećanja, naišao je na odbacivanje i odbijanje. Moraću da se utešim koreći sopstvenu ludost. Advokat koji se tek bori za svoje mesto pod suncem da misli na brak!“

Margaret nije mogla da odgovori na to. Nervirao ju je ton čitavog tog govora. Kao da je isticao sve one razlike koje su je često odbijale od njega. S druge strane, bio je najljubazniji čovek, najjuvidavniji prijatelj, neko ko ju je najbolje od svih razumeo u ulici Harli. Osećala je kako se njen slabašni prezir meša s bolom što ga je odbila. Njena divna usna se iskrivala u blagoj oholosti. Bilo je dobro što su, obrnuvši krug po bašti, iznenada naišli na gospodina Hejla, na kog su sasvim zaboravili. Još uvek nije do kraja pojeo krušku, koju je pažljivo oljuštio očuvavši koru u jednom dugom komadu debljine papira, potpuno svestan svakog trenutka uživanja u njoj.

Bilo je to kao u priči o istočnjačkom kralju, koji je zaronio glavu u vodu kako mu je naložio čarobnjak, i pre nego što ju je izvukao, proživio je čitav život. Margaret se još uvek osećala iznenađenom i nije mogla da se pribere dovoljno da se pridruži neobaveznom razgovoru njenog oca i gospodina Lenoksa. Bila je ozbiljna i neraspoložena za razgovor. Pitala se kada će gospodin Lenoks da ode, da bi napokon mogla da se opusti i razmisli o događajima iz poslednjih četvrt sata. I on je bio gotovo jednako nestrpljiv da ode kao i ona, ali nekoliko minuta bezbrižnog ćaska-nja koji su iskali veliki napor od njega, behu žrtva koju je dugovao svojoj

posramljenoj taštini ili svom samopoštovanju. Povremeno bi pogledao ka njenom tužnom i zamišljenom licu.

„Nisam najednom tako ravnodušan prema njoj kao što misli“, pomisli on. „Ne odričem se nade.“

Pre nego što je isteklo sat vremena, počeo je, s nijansom sarkazma, da govori o životu u Londonu i u provinciji, kao da je bio svestan dela sebe koji voli da ruga, i plašeći se sopstvene sklonosti ka ismevanju. Gospodin Hejl beše zbunjen. Njegov posetilac bio je drugi čovek od onog s kim je pričao na venčanju i za današnjim ručkom – nemarniji, prepredeniji čovek i, kao takav, odbojan gospodinu Hejlu. Svo troje su osetili olakšanje kada je gospodin Hejl rekao da mora odmah da pođe kako bi uhvatio voz od pet sati. Produžili su u kuću da bi se pozdravio s gospođom Hejl. U poslednjem trenutku, prava ličnost Henrija Lenoksa se probila kroz oklop.

„Margaret, nemojte me prezreti. Ja imam srce, uprkos ovom ispraznom razgovoru. Kao dokaz, reći ću da vas volim više nego ikad – ako vas već ne mrzim – zbog prezira s kojim ste me slušali poslednjih pola sata. Zbogom, Margaret – Margaret!“

POGLAVLJE IV

NEDOUMICE I POTEŠKOĆE

Prognanik nek sam na obali pustoj
Gde mogu naći
Samo tragove tužne olupine,
Ako si tamo, nek oluja besni,
Ja mirnije more tražiti neću

– VILIJAM HABINGTON. *Kastara*

OTIŠAO JE, A ONI OSTAŠE U KUĆI do kraja večeri. Nije više bilo dubokog plavog neba nit lišća grimiznih i čilibarskih nijansi. Margaret se popela da se obuče za rani čaj, zatekavši gospođu Dikson razgnevljenu zbog ometanja koje je uneo gost na dan inače prepun poslova. Iskazala je svoju ljutnju energično četkajući Margaretinu kosu, praveći se kako silno žuri kod gospođe Hejl. Ipak, Margaret je nakon toga morala dugo vremena da čeka na majku u salonu. Sedela je sama kraj kamina, sa nezapaljenim svećama na stolu iza sebe, razmišljajući o proteklom danu, veseloj šetnji, radosnom crtanju, vedroj ugodnoj večeri i neprijatnoj, tužnoj šetnji po bašti.

Koliko su se samo muškarci razlikovali od žena! Bila je uznemirena i nesretna, jer joj je sopstveni instinkt branio sve sem odbijanja, dok je on, tek koji minut pošto je odbijen u nečemu što je trebalo da bude najdublja, najsvetija ponuda u njegovom životu, bio u stanju da govori kao da su advokatura, uspeh i sve površne posledice toga – dobra kuća, obrazovano i ugodno društvo – bili jedini predmeti njegovih želja. Blagi Bože! Kako ga je mogla voleti da je bio drugačiji, da je postojala nekakva razlika, duboko u njemu. Potom je pomislila kako je njegova vedrina mogla biti gluma da njome prikrije gorčinu razočaranja koje bi se urezalo u njeno srce da je ona bila ta koja je volela, a bila odbijena.

Njena majka je ušla u salon pre nego što je uspela da makar donekle unese red u taj vrtlog misli. Margaret je morala da se otrgne od sećanja na ono što je bilo učinjeno i izrečeno tokom dana, i da s razumevanjem saslušá žalopojke gospođe Dikson o tome kako je podloga za peglanje opet progorela i kako je Suzan Lajftut viđena s veštačkim cvetovima na šeširiću, što beše dokaz tašte i lakomislene naravi. Gospodin Hejl je pijuckao svoj čaj u tišini, te je Margaret sama razgovarala s majkom. Pitala se kako su njeni otac i majka mogli da budu tako zaboravni, tako nehajni prema svom današnjem gostu, da mi čak ni ime nisu spominjali. Zaboravila je da njih nije prosio.

Pošto je ispio čaj, gospodin Hejl ustade i nasloni se laktom na kamin, položivši glavu na dlan, te se prepusti mislima o nečem, povremeno se oglašavajući teškim uzdasima. Gospođa Hejl se savetovala s gospođom Dikson o zimskoj odeći za siromaše. Margaret je namotavala vunicu za majku, stresajući se na pomisao na dugo veče i želeći da već jednom dođe vreme za spavanje, kako bi mogla da razmisli o proteklím dešavanjima.

„Margaret!“ pozva je napokon gospodin Hejl, iznenada i na neki očajan način, zbog čega se trgnula. Da li ti je taj goblen hitan? Hoću reći, možeš li da ga ostaviš i da dođeš u moju radnu sobu? Želim da razgovaram s tobom od nečem što je veoma važno za sve nas.“

„Veoma važno za sve nas.“ Gospodin Lenoks nije imao priliku da nasamo porazgovara sa ocem posle njenog odbijanja, inače bi upravo to bilo veoma važno. Pre svega, Margaret je osećala krivicu i stid što je izrasla u ženu dovoljno da neko razmišlja o braku s njom. Osim toga, nije znala da li bi otac bio nezadovoljan kad bi znao da je odbila ruku gospodina Lenoksa. Ali ubrzo je shvatila da njen otac nije želeo da govori o nekom skorašnjem, iznenadnom dešavanju, jer nije mogla da se seti ničeg sličnog što bi izazvalo teške misli.

Zamolio ju je da sedne kraj nje, potpirio vatru, dunuo u sveće da ih ugasi i uzdahnuo jednom il' dvaput pre nego što se nakanio da, u grču, izrekne: „Margaret! Napuštam Helstoun.“

„Napuštate Helstoun, tata! Ali zašto?“

Trenutak il' dva, gospodin Hejl se nije oglašavao. Igrao se nekim papirom na stolu nervozno i zbunjeno, nekoliko puta je otvorio usta da progovori, a onda bi ih zatvorio pošto bi ga napustila hrabrost da izrekne nešto. Margaret nije mogla da podnese takvu napetost koja je njenom ocu padala teže nego njoj.

„Ali zašto, dragi tata? Recite mi, molim vas!“

Naglo ju je pogledao, a potom je rekao, sporo i usiljeno mirno:

„Jer ne mogu više biti sveštenik anglikanske crkve.“

Margaret je mislila da je otac napokon popustio pred majčinim željama, prihativši da napusti predivni, voljeni Helstoun, a možda i da ode u neki od veličanstvenih i tihih manastira kakve je Margaret ponekad vidala u gradovima s katedralama. Behu to velelepna, upečatljiva mesta, ali ako bi odlazak tamo značio da zauvek napušta helstounski dom, to bi značilo dugotrajan bol. Ipak, ništa se nije moglo meriti sa šokom koji je doživela čuvši poslednje reči gospodina Hejla. Na šta je mislio? Njegova tajanstvenost je dodatno pogoršavala situaciju. Zbog izraza žalosne uznemirenosti na njegovom licu, kojim kao da je preklinjao svoje dete za milosrdan odgovor, iznenada joj pripade muka. Da li se možda umešao u nešto što je Frederik učinio? Frederik je bio odmetnik van zakona. Da nije njen otac, iz prirodne ljubavi prema sinu, učinio nešto?

„Oh! O čemu je reč? Progovorite, tata! Recite mi sve! Zašto ne možete više da budete sveštenik? Ako bi se biskupu objasnilo sve o Frederiku i teškoj, nepravednoj...“

„Nema veze s Frederikom, a biskup ne bi hteo da se upliće u to. Radi se o meni i ni o kome drugom. Margaret, reći ću ti sve. Odgovoriću na svako tvoje pitanje, ali posle ove večeri, nikada više nećemo pričati o tome. Mogu se suočiti s posledicama mojih bolnih, mučnih sumnji, ali ne mogu podneti da govorim o onome što mi je već nanelo toliko patnje.“

„Sumnji, tata! Sumnji u veru?“ zapita Margaret, u većem šoku nego ikad.

„Ne! Ne sumnje u veru, na najmanje.“ Zastao je. Margaret je uzdahnula, kao da stoji na ivici nekog novog užasa. Otac nastavi, brzo govoreći kao da hoće što pre da obavi neki zadatak:

„Ne bi to mogla razumeti, kad bih ti rekao – moj nespokoj proteklih godina, preispitivanja da li imam prava ovako da živim, moje napore da svoje užarene sumnje ugasim autoritetom crkve. Oh! Margaret, kako samo volim svetu crkvu iz koje ću sada biti izopšten!“ Zastao je na trenutak, dva, jer nije mogao dalje. Margaret nije znala šta da kaže – sve to činilo joj se grozno tajanstvenim, kao da se njen otac sprema da primi islam.

„Danas sam čitao o dve hiljade onih izbačenih iz svojih crkava“, nastavi gospodin Hejl sa slabim osmehom, „pokušavajući da ukradem delić njihove hrabrosti, ali uzalud, uzalud, ne mogu protiv bola.“

„Ali, tata, da li ste razmislili? Oh! to je tako strašno, tako iznenađujuće“, reče Margaret, iznenada briznuvši u plač. Činilo joj se da se jedan

postojani temeljen njenog doma, predstava o njenom voljenom ocu, iznenada zaljuljala. Šta je mogla da kaže? Šta da se radi? Prizor njenog nemira natera gospodina Hejla da se prisabere, da bi pokušao da je uteši. Progutao je suve jecaje koji su ga dotad gušili, pa pride polici za knjige i uze jednu koju je često čitao u poslednje vreme i koja mu je pružala snagu da pođe putem kojim je sad krenuo.

„Slušaj me, draga Margaret“, reče, obgrlivši je oko struka. Ona uze njegovu ruku i čvrsto je stisnu, ali nije smogla snage da podigne glavu niti da čuje ono što je govorio – toliki beše nemir u njoj.

„Ovo je monolog čoveka koji je jednom bio sveštenik u parohiji, poput mene. Napisao ga je gospodin Oldfield, koji je službovao u Karsingtonu u Derbiširu, pre sto šezdeset ili više godina. S njegovim patnjama je gotovo. Hrabro se borio.“ Te dve rečenice izgovorio je tiho, kao da ih upućuje sam sebi. Potom glasno pročita:

„Kada više ne možeš da obavljaš svoj posao a da ne obeščastiš Boga, ukaljaš ugled vere, odbaciš sopstveni integritet, okaljaš savest, narušiš svoj mir i rizikuješ da izgubiš spasenje; jednom rečju, kada su uslovi pod kojima moraš da nastaviš (ako želiš da nastaviš) sa svojim radom grešni i nisu u skladu s rečju Božjom, možeš, moraš da veruješ da će Bog pretvoriti tvoje ćutanje i povlačenje u svoju slavu i unapređivanje interesa jevanđelja. Ako te Bog neće upotrebiti na jedan način, učiniće to na drugi. Duši koja žudi da služi Njemu i da poštuje Njega nikada neće nedostajati prilike za to, nit smeš ograničavati Svetog Izrailja misleći da On ima samo jedan način na koji može da ostvari svoju slavu kroz tebe. Može to činiti kroz tvoje ćutanje kao i kroz tvoju propoved, kroz tvoje odustajanje kao i kroz nastavak tvog rada. Pretvaranjem da Bogu činiš najveću uslugu ili da obavljaš najtežu dužnost nećeš se izuzeti ma i od najmanjeg greha, ako ti je taj greh pružio priliku da obaviš tu dužnost. Nećeš dobiti mnogo hvale, o dušo moja, ako se, kad te optuže da si pomela bogoslužjenje i prekršila svoje zavete, budeš pretvarala da je to bilo neophodno da bi nastavila sa bogoslužbovanjem.“

Dok je to čitao, i bacao pogled na mnogo više što nije pročitao, beše odlučan, osećajući da bi i on mogao da bude hrabar i dosledan radeći ono što je smatrao ispravnim. Ali kad je stao, začuo je Margaretin tih, grčevit jecaj, i njegova hrabrost potonu pod snažnim osećanjem patnje.

„Margaret, draga!“ reče on, privukavši je sebi, „seti se ranih mučenika, hiljada onih što su patili.“

„Ali, oče“, započe ona, iznenada pridigavši svoje rumeno lice važno od suza, „rani mučenici patili su zbog istine, dok vi – oh, dragi, dragi tata!“

„Ja patim zbog savesti, dete moje“, reče on dostojanstveno, glasom koji je podrhtavao zbog njegove preosetljivosti. „Moram da uradim šta mi savest nalaže. Živeo sam koreći sebe dovoljno dugo da bih se odavno pokrenuo da mi um nije tako inertan i kukavički.“ Odmahnuo je glavom, nastavivši. „Žarka želja tvoje majke, kojoj je udovoljeno na iskrivljeni način na koji se često tako duboke želje ostvaruju – jer one su jabuke iz Sodome – dovela je do ove krize, za koju bi trebalo da budem, i nadam se da jesam, zahvalan. Nije prošlo ni mesec dana kako mi je biskup ponudio novi položaj. Da sam to prihvatio, iznova bih se zakleo na vernost božjoj službi u mojoj crkvi. Margaret, pokušao sam to da učinim. Pokušao sam da se zadovoljim odbijanjem unapređenja i mirnim nastavkom života ovde – gušeći svoju savest kao što sam i pre činio. Bože, oprost mi!“

Ustao je i počeo da korača gore-dole po sobi, tiho koreći sebe, a Margaret beše srećna što je čula tek po koju njegovu reč. Napokon reče,

„Margaret, vraćam se tužnoj temi: moramo da napustimo Helstoun.“

„Da, jasno mi je. Ali kad?“

„Pisao sam biskupu – čini mi se da sam ti rekao, ali zaboravljam stvari“, odgovori gospodin Hejl, ponovo u svom žalostivom tonu čim su se vratili teškim detaljima, „i obavestio ga o mojoj nameri da se odrekнем svešteničke službe. Bio je vrlo ljubazan. Koristio je sve argumente i objašnjenja, ali uzalud. I sam sam ih predočio sebi, ali bezuspešno. Moraću da spreminim svoju ostavku i da dočekam biskupa da se oprostim s njim. To će mi teško pasti, ali mnogo gore iskušenje biće rastanak od moje drage pastve. Određen je kapelan koji će čitati molitve – izvesni gospodin Braun. Doći će sutra i ostati sa nama. Sledeće nedelje održaću oproštajnu propoved.“

Zar tako brzo, pomisli Margaret. Ali, možda je tako bilo bolje. Dug rastanak samo bi produbio bol – bilo je bolje da joj osećanja otupe usled šoka o ovim dešavanjima koja su, kako joj se činilo, bila gotova i pre nego što joj je rečeno. „Šta kaže mama?“ zapita ona s dubokim uzdahom.

Na njeno iznenađenje, otac je ponovo počeo da šeta po sobi pre nego što je progovorio. Napokon je stao i odgovorio:

„Margaret, ipak sam bedna kukavica. Ne mogu da podnesem da nanosim bol. Vrlo dobro znam da brak nije ispao onako kako se tvoja majka s pravom nadala, a ovo će biti tako veliki udarac za nju, da nisam dosad imao srca, snage da joj kažem. Ali, sada joj se mora reći“, reče on, žalosno je posmatrajući. Margaret je gotovo slomila činjenica da njena majka nije znala ništa o tome, iako je tako daleko odmaklo!

„Da, svakako mora da sazna“, složi se Margaret. „Možda se, posle svega, neće potresti – ipak ne, moraće se potresti“, ispravi se, setivši se svog šoka u pokušaju da sagleda kako će njena majka to primiti. „Gde ćemo da odemo?“ napokon upita, znatiželjna o planovima za budućnost, ako je njen otac uopšte imao planove.

„U Milton“, odgovorio je s tupom ravnodušnošću, jer je shvatao da iako ga je njegova ćerka podržala iz ljubavi kojom je pokušavala da ga uteši, bol u njoj nije bila ništa manja.

„Milton! Industrijski grad u Darkširu?“

„Da“, potvrdi on na isti očajnički, ravnodušan način.

„Zašto tamo, tata?“ zapita ona.

„Zato što tamo mogu da zarađujem za hleb za moju porodicu. Zato što tamo ne znam nikog i niko ne zna za Helstoun niti može da priča sa mnom o tome.“

„Hleb za vašu porodicu! Mislila sam da vi i mama imate – „, a onda stade, potisnuvši svoje prirodno zanimanje za svoj budući život, pošto je videla kako otac počinje da se mršti. Ali on je, zahvaljujući brzom, intuitivnom saosećanju, pročitao na njenom licu, kao u ogledalu, odraze sopstvenog čudljivog neraspoloženja, te se s mukom prisabira.

„Sve ću ti reći, Margaret, samo mi pomози da saopštim tvojoj majci. Mislim da mogu sve sem toga: na samu pomisao na njenu patnju pripada mi muka od brige. Ako ti sve kažem, možda bi mogla sutra da joj saopštiš. Sutra neću biti kod kuće, idem da se oprostim od farmera Dobsona i ubogih ljudi u Brejsi Komonu. Da li bi ti previše teško palo da joj kažeš, Margaret?“

Margaret to beše mučno i zazirala je od toga više nego od bilo čega drugog do sad. Nije mogla da govori. Otac ponovi, „Teško ti pada, zar ne, Margaret?“

Nasuprot samoj sebi, ona reče, s vedrim, odlučnim izrazom lica:

„To je bolno, ali mora se obaviti, i ja ću to učiniti najbolje što mogu. Vas sigurno čekaju mnoge bolne stvari.“

Gospodin setno zavrte glavom i stisnu joj ruku u znak zahvalnosti. Margaret je ponovo bila na ivici suza. Da bi skrenula misli, kaza: „Recite mi, tata, kakvi su naši planovi. Vi i mama imate nešto novca, nezavisno od vaših prihoda, zar ne? Tetka Šo ima, znam to.“

„Da. Pretpostavljam da imamo oko sto sedamdeset funti godišnje, od kojih sedamdeset ide Frederiku otkad je u inostranstvu. Ne znam da li on

to uopšte želi“, nastavi on oklevajućim tonom. „Svakako dobija nekakvu platu služeći u španskoj vojsci.“

„Frederik ne sme patiti u tuđoj zemlji“, odlučno reče Margaret, „kad se njegova zemlja tako nepravedno ponela prema njemu. Preostaje sto funti. Zar ne bismo ti i ja i mama mogli da živimo od sto funti godišnje u nekom vrlo jeftinom, vrlo mirnom delu Engleske? Oh! Mislim da bismo mogli.“

„Ne!“ usprotivi se gospodin Hejl. „To ne bi bilo rešenje. Moram da radim nešto. Moram da se okupiram nečim da bih odagnao mračne misli. Osim toga, neka seoska parohija budila bi bola sećanja na Helstoun i na moje ovdašnje dužnosti. Ne bih to mogao da podnesem, Margaret. A sto funti godišnje ne bi dugo potrajalo, kad se namire nužni troškovi za domaćinstvo i majci se obezbedi udobnost na koju je navikla i na koju ima pravo. Ne, moramo da odemo u Milton. To je rešeno. Uvek bolje odlučujem sam, bez uticaja onih koje volim“, reče on, napola opravdavajući sebe što je toliko toga ugovorio pre nego što je ikome iz porodice obznanio svoje namere. „Ne podnosim prigovore. Čine me kolebljivim.“ Margaret je odlučila da čuti. Na kraju krajeva, zar je bilo važno gde će da odu, u poređenju sa ovom groznom promenom?

Gospodin Hejl je nastavio: „Pre nekoliko meseci, kad je čemer moje sumnje postao tako nepodnošljiv, da nisam više mogao da čutim, pisao sam gospodinu Belu – sečaš se gospodina Bela, Margaret?“

„Ne. Mislim da ga nikad nisam videla. Ali znam ko je. Frederikov kum – vaš stari mentor na Oksfordu, zar ne?“

„Da. Sad radi na Plimotskom koledžu. Rođen je u Milton, koliko znam. U svakom slučaju, tamo ima imanje kome je skočila vrednost otkad je Milton postao veliki industrijski grad. Imao sam razloga da pretpostavim – da zamislim – ipak, bolje da ništa ne govorim o tome. Ali bio sam siguran u blagonaklonost gospodina Bela. Ne znam koliko mi je snage ulio. Živeo je lagodnim životom na svom koledžu sve vreme. Ali bio je veoma ljubazan i zahvaljujući njemu sada idemo u Milton.“

„Kako?“ upita Margaret.

„Ima zakupce i kuće i fabrike, zato je, iako ne voli to mesto preterano – previše je užurbano za nekog s njegovim navikama – ima obavezu da održava neku vezu s tim mestom, i kaže mi da je čuo za slobodno, a dobro mesto za privatnog učitelja.“

„Privatni učitelj!“ uzviknu Margaret, s prezrivo izrazom lica. „Kakve veze, zaboga, industrijalci mogu da imaju s klasicima ili književnošću ili postignućima gospodštine?“

„Oh“, odgovori njen otac, „čini se da su neki među njima pristojni ljudi, svesni svojih nedostataka, što se ne bi moglo reći za mnoge ljude sa Oksforda. Neki su odlučni da se obrazuju, pa makar dolazili svom učitelju na noge. Drugi bi voleli da njihova deca budu učenija od njih. U svakom slučaju, kao što rekoh, upraznilo se mesto za privatnog učitelja. Gospodin Bel me je preporučio gospodinu Torntonu, jednom od njegovih zakupaca, veoma inteligentnom čoveku, koliko sam uspeo da zaključim iz njegovih pisama. A u Miltonu, Margaret, imaću mnogo posla, a iako možda neću biti srećan, ljudi i okruženje biće toliko drugačiji, da me ništa neće podsećati na Helstoun.“

To je bio skriveni motiv, Margaret je to prepoznala iz svojih sopstvenih osećanja. Biće drugačije. Kako god odbojan bio taj kraj – odvratan, posle svega što je čula o severu Engleske, industrijalcima, narodu, divljoj i tmurnoj prirodi – postojala je ta jedna prednost: razlikovao bi se od Helstouna, i nikad ih ne bi mogao podsetiti na to voljeno mesto.

„Kada idemo?“ zapita Margaret posle kraće pauze.

„Ne znam tačno. Hteo sam da porazgovaram s tobom o tome. Vidiš, tvoja majka još uvek ne zna ništa o tome, ali rekao bih za dve nedelje – pošto dobijem potvrdu o ostavci, neću imati pravo da ostanem.“

Margaret se bezmalo zgranula.

„Za dve nedelje!“

„Ne – ne tačno u dan. Ništa nije određeno“, ispravi je otac, s brižnim oklevanjem, jer primetio je tugu u njenim očima i iznenadnu promenu boje u licu. Ali ona se gotovo istog trenutka povratila.

„Da, tata, bolje bi bilo da uskoro i definitivno to odredimo. Ali mama ništa ne zna! To je velika poteškoća.“

„Sirota Marija!“ dodade gospodin Hejl, nežno. „Sirota, sirota Marija! Oh, da samo nismo venčani – da sam sam na svetu, kako bi lakše bilo! Ovako, ne usuđujem se da joj kažem!“

„Ne“, tužno reče Margaret, „ja ću to da uradim. Dopustite mi da do sutra uveče nađem pogodan trenutak. Oh, tata“, zavapi ona, iznenada dopuštivši osećanjima da je nadvadaju, „recite mi da je ovo noćna mora, užasan san, a ne java! Ne mislite zaista da napustite crkvu, da okrenete leđa Helstounu, da se zauvek razdvojite od mene i od mame, vođeni nekom obmanom, nekim iskušenjem! Ne nameravate zaista to!“

Gospodin Hejl je nepomično sedeo dok je govorila, potom je pogledao njeno lice i rekao sporim, odmerenim glasom: „Nameravam, Margaret.“

Ne smeš da se obmanjuješ sumnjama u izvesnost mojih reči – u moje zacrtane namere i odluke.“

Posmatrao ju je na isti postojan, neumoljiv način, nekoliko trenutaka pošto je izrekao šta je imao. Ona mu je uzvratila molećivim pogledom pre nego što je poverovala da je odluka neopoziva. Potom je ustala i krenula, ne upućujući mu više ni reš ni pogled, ka vratima. Kad su joj se prsti našli na bravi, on je pozva natrag. Stajao je kraj kamina, pogrbljen i utučen, ali kad mu se približila, on se ispravio i stavivši ruke na njenu glavu, svečano reče:

„Bog te blagoslovio, dete moje!“

„Nek vas povrati svojoj crkvi“, iz srca mu odgovori. Trenutak kasnije pobojala se da bi taj odgovor na njegov blagoslov mogao da zvuči bezočno i pogrešno, da bi, došavši iz usta njegove ćerke, mogao da ga povredi, te mu se baci oko vrata. On ju je držao u zagrljaju koji trenutak. Čula je kako mrmlja sebi u bradu, „Mučenici i ispovednici su morali da podnesu i veći bol – neću posustati.“

Trgnuli su se na glas gospođe Hejl koja je dozivala svoju ćerku. Razdvojiše se, potpuno svesni onog što ih je čekalo. Gospodin Hejl užurbano reče, „Idi, Margaret, idi. Sutra neću biti ovde, a ti ćeš majci reći sve pre nego što padne noć.“

„Da“, odgovorila je, i vratila se u salon, preneražena i unezverena.